

5) шартли равишда озодликдан маҳрум этилган маҳкумни;

6) озодликдан маҳрум этиш билан боғлиқ бўлмаган жазога маҳкум этилган шахсни.

Россия Федерацияси ЖПКнинг 311-моддасини ўрганиш шуни кўрсатдики, судланувчини қамокдан озод қилиш асоси сифатида “айблов ҳукми билан жазо тайинлаш ва унинг ижросини кечиктиришни қўллаш” асос мавжуд [6].

Юқоридаги ҳолатларни ҳисобга олган ҳолда Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 529-моддаси биринчи қисмига қуйидаги мазмундаги 7-банд билан тўлдириш таклиф қилинмоқда:

“7) айблов ҳукми билан жазо тайинлаш ва унинг ижросини кечиктиришни қўллаш орқали”.

Мазкур киритилиши таклиф қилинаётган ўзгартиш ва қўшимчалар амалдаги процессуал қонунчилик ва амалиётда мавжуд айрим камчиликларни бартараф этишга имкон яратади.

Юқорида қайд этилган фикрлардан келиб чиққан ҳолда жиноят процессида ҳукм, ажрим, қарорларни ижро этишни ўз вақтида ва самарали ижросини таъминлашга эришиш учун амалдаги қонунчиликка айрим ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш мақсадга мувофиқ бўларди.

Адабиётлар рўйхати

1. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қонидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаси. 2017 йил 14 январь. – Тошкент: Ўзбекистон, 2017. – 104 б.

2. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами. – 2017. – № 25. – № 22. 425-модда; – № 25. 531-модда.

3. Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Мажбурий ижро бюросининг 2018 йил 26 июндаги №7-1/13-182-2018-759-сон хат орқали юборилган материалларидан.

4. Вставская И.М., Савченко С.А. Исполнительное производство. 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2010. – С. 6.

5. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Умумий қисм (илмий-амалий шарҳ) / Масъул муҳаррир: профессор Б.Х.Пўлатов. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2014. – Б. 356.

6. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34481/c79c18426e70036fa2162a613f22fb70584de91a/

Ш.Р. Ғофуров,

ИИБ Академияси Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси кафедраси ўқитувчиси

УЮШМАГАН ЁШЛАР ЎРТАСИДА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ САБАБЛАРИ ВА СОДИР ЭТИЛИШИГА ИМКОН БЕРГАН ШАРТ-ШАРОИТЛАР ТАҲЛИЛИ

Аннотация: мақолада уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари ва содир этилишига имкон берган шарт-шароитлар таҳлил қилинган, профилактик амалиётда уларни аниқлашнинг долзарблиги ва мураккаблиги асосланган, олимлар ва мутахассисларнинг фикрларига таяниб, уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларга имкон бераётган омиллар тизими шакллантирилган.

Таянч тушунчалар: ҳуқуқбузарликларнинг сабаби, шароити, омили, криминоген детерминанти, уюшмаган ёшлар, уюшмаган ёшлар ўртасидаги ҳуқуқбузарликлар.

Аннотация: в статье анализируются причины совершения правонарушений и условия, способствовавшие их совершению среди неорганизованной молодежи, обоснована важность и возникающие трудности выявления правонарушений данной категории в профилактической практике, а также, опираясь на мнения ученых и специалистов, сформирована система факторов, создающих возможность для совершения правонарушений среди неорганизованной молодежи.

Ключевые слова: причина правонарушений, условия, факторы, криминогенный детерминант, неорганизованная молодежь, правонарушения среди неорганизованной молодежи.

Annotation: the article analyzes the causes and conditions for the possibility of committing offenses among unorganized youth, based on the difficulties and importance of identifying them in practical prevention, formed a system of factors that enables offenses among unorganized youth, basing on the opinions of scientists and specialists.

Keywords: the cause of offenses, the conditions, factors, criminogenic determinants, unorganized youth, offenses among unorganized youth.

«Бугунги тез ўзгараётган дунё инсоният олдида, ёшлар олдида янги-янги, буюк имкониятлар очмоқда. Шу билан бирга, уларни илгари кўрилмаган турли ёвуз хавф-хатарларга ҳам дучор қилмоқда» [1]. Бу эса, ўз навбатида, ёшлар, хусусан уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларга қарши курашишнинг ташкилий-ҳуқуқий механизмларини такомиллаштиришни тақозо этмоқда.

Уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларга қарши курашишда самарали натижаларга эришиш, ҳуқуқбузарлик миқдорини энг паст даражагача тушириш, салбий оқибатларини камайтириш учун уларнинг сабаб ва шароитларини ўрганиш долзарблашган. Бу эса уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитларини ўрганиш ва умумлаштириш орқали ушбу йўналишдаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, уларни озиқлантирадиган, кўпайишини таъминлайдиган ҳодиса, воқеа ва жараёнларни аниқлаш ҳамда бартараф этиш чора-тадбирларини

ишлаб чиқиш ҳамда манзилли йўналтирилишини таъминлаш заруратини келтириб чиқармоқда.

Республикаимиз биринчи Президенти Ислоҳ Каримовнинг таъбири билан айтганда, «биз жиноятчиликка қарши курашиш юзасидан фавқуллоҳда чоралар кўрар эканмиз, салбий ҳодисаларни вужудга келтираётган, одамларни, айниқса, ёшларни ҳуқуққа хилоф ҳатти-ҳаракатлар кўчасига киришга мажбур этаётган ижтимоий-иқтисодий ва маънавий-сиёсий сабабларни, илдизларни топиш, уларни бартараф этиш лозим, деб ҳисоблаймиз» [2, 222-бет].

Бироқ, ҳар қандай ҳуқуқбузарликлар каби уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шароитларини бир-биридан ажратиш ҳам мураккаб жараён бўлиб, фақатгина муайян шахснинг қилмишини нима келтириб чиқарганини (сабаб бўлганлигини) ва нима унинг келиб чиқишига кўмаклашганини (шароит бўлганлигини) аниқлаш мумкин бўлади. Чунки И. Исмаилов, Қ.Р. Абдурасулова, И.Ю. Фазиловлар тўғри таъкидлашганидек, у ёки бу ҳодиса, воқеа ёки жараён айрим ҳолатда сабаб сифатида ҳаракат қилса, бошқа вазиятда эса шароит сифатида намоён бўлади [3, 83-бет]. Шу боис, И.Ю. Фазилов одам савдоси жиноятларининг сабаб ва шароитларини ёритишда «одам савдосига имкон бераётган омиллар» тушунчасидан фойдаланиш мақсадга мувофиқлигини илгари сурган [4, 169-бет]. Худди шундай ёндашувни И.М. Мирзараимовнинг тадқиқот ишида жиноий фаолиятдан олинган даромадларни ошқорлаштириш «жараёнига таъсир кўрсатувчи криминалогик омиллар» тушунчаси қўлланилганлигида ҳам кўриш мумкин [5, 12-бет].

Криминалогик тадқиқотлар натижаларига [6, 90-бет] асосланган ҳолда, айтиш мумкинки, уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари деганда, ушбу ҳуқуқбузарликларнинг содир этилишини тақозо қиладиган, уларни озиқлантирадиган, кўпайишини таъминлайдиган ҳодиса, воқеа ва жараёнларнинг йиғиндиси; уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг шароитлари деганда эса ушбу ҳуқуқбузарликларни бевосита келтириб чиқармайдиган, лекин уларнинг содир этилишига кўмаклашадиган ҳодиса, воқеа ва жараёнларнинг мажмуи тушунилади.

«Сабаблар, ўз мазмунига кўра, ижтимоий-психологик ҳолатлар бўлса, шароитлар эса иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий, ташкилий жиҳатдан юзага келувчи ҳолатлар ҳисобланади» [7, 83-бет].

Криминалогик тадқиқотларда [8, 171-бет] ҳозирги вақтда жиноятчиликка 320 дан ортиқ омиллар таъсир кўрсатаётганлиги таъкидланган. Жумладан, Д.Ю. Алипхановнинг номзодлик диссертациясида ёшлар ўртасидаги иқтисодий жиноятларнинг криминоген детерминантларига қуйидагилар кириши исботланган: 1) мамлакатдаги иқтисодий инқироз; 2) ҳудуднинг депрессивлиги; 3) мамлакатнинг геополитик ҳолатига кўра паст даражадаги инвестицион жозибаси; 4) иқтисодий ва ижтимоий соҳани маромда фаолият юритишини ишдан чиқарадиган тез-тез қамраб олувчи фавқуллоҳда ҳолатлар; 5) яшаш тарзининг паст даражалиги; 6) ичида кўп сонли ёшлар бўлган қочоқлар ва мажбурий кўчманчиларнинг сони ошиб бориши; 7) жамиятнинг камбағал ва бойларга мулкӣ бўлинишининг даҳшатли кўламлари; 8) ёшлар ўртасидаги ишсизлик; 9) ёшларнинг бўш вақтларини ўтказишини криминаллашганлиги ва уни тўғри ташкил этилмаганлиги; 10) ёшлар касбий таълимининг қийинчиликлари; 11) рўйхатга олинмаган қурол ва

ҳарбий техниканинг кўпчилик аҳолининг ноқонуний айланмасида бўлиши; 12) республика иқтисодини кўп ҳажмда сохта пул бирликлари ва валютани киритиш орқали мувозанатдан чиқарилиши; 13) аҳолининг ижтимоий ҳаёти учун ажратиладиган бюджет маблағларининг талон-торож қилиниши; 14) ёшлар инфратузилмаси ҳамда иқтисод ривожланиши учун мўлжалланган бюджет маблағларини тақсимлашдаги фирибгарликлар; 15) ҳокимият тузилмалари ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларининг коррупциялашганлиги (шу жумладан, маҳаллий одатлар, қариндошлик ва таниш-билишликка кўра доимий равишда ёшлар ўртасидаги жиноятчиликка барҳам беришда ва самарали чоралар қўллашда ҳар доим ҳам етарли даражада жавоб берилмаслиги кўп ҳолатларда ёшларнинг уюшган жиноий гуруҳлари фаолиятини пана қилиб туради); 16) таъмағирлик ва рэкет билан шуғулланиш учун тузилган ноқонуний қуролли экстремистик уюшмалар; 17) ёшлар жиноятчилигига қарши чораларни амалга оширишда тизимсизлик ва кетма-кетсизлик [9].

М. Собировнинг докторлик диссертациясида иқтисодий жиноятчиликнинг ўсиб боришига: 1) ишлаб чиқарувчи, воситачи ва истеъмолчи ҳуқуқий маданиятининг тўла шаклланиб улгурмагани; 2) жамият аъзоларининг иқтисодий жиноятларга қарши курашга нисбатан пассивлиги, ҳатто лоқайдлиги; 3) уюшган жиноятчилик, айниқса, коррупция элементларининг жамиятдаги бошқарув ва назорат соҳаларига суқилиб кирганлиги; 4) молия-кредит тизимларининг юқори даражада, янги технологиялар асосида ривожланмаганлиги, ундаги мавжуд бюрократик тўсиқлар; 5) қонунчиликнинг бозор иқтисоди шароитида пайдо бўладиган янги жиноятларга қарши курашдаги фаоллигининг унча юқори эмаслиги ҳолатларининг таъсири мавжудлиги асосланган [10, 19-бет].

Шунингдек, унинг фикрига кўра, мулкка тажовуз қилиш билан боғлиқ жиноятларнинг психологик ва ташкилий омиллари қуйидагилардан иборат: 1) кўпчиликда иқтисодий жиноятчиликнинг кўп турларига, қонун билан тақиқланган фаолиятларга нисбатан, унинг жамиятга эрта-кечми, зиён етказиши мумкинлигини англаб ё англамасдан, лоқайдлик кайфияти юзага келган. Бу нарса жиноят учун жазо муқаррар бўлган шароитда жазосизлик муҳитини, яъни жиноятни содир этувчида ўз манфаатини ўзгалар манфаати ва ҳатто қонундан устун қўйиш психологиясини вужудга келтиради; 2) жабрланган аҳоли кўпчилик қисмининг ҳуқуқ-тартибот идораларига ёрдам сўраб кеч мурожаат этиши ёки умуман мурожаат этмаслиги. Бундай ҳолат ҳам жиноятга мойил шахсларни рағбатлантирувчи омиллардан биридир; 3) мулкка тажовуз билан боғлиқ ўғрилик, талончилик, босқинчилик, фирибгарлик каби жиноятлар фош этилиш даражасининг юқори эмаслиги. Бу турдаги жиноятларга уларни содир этувчи шахсларнинг кейинги пайтларда замонавий асбоб-анжомлар ва техник воситалар билан қуролланганлиги, жиноят объектини олдиндан ўрганиб, жиноятни режалли равишда амалга оширишлари, жиноят изларини жуда усталик билан яшириш техникасини эгаллаб олганликлари ҳосдир; 4) мулкка тажовуз қилиш билан боғлиқ жиноятларни олдиндан тахминлаш, таҳлил қилиш ва уларга қарши чораларни қўллаш механизмларининг ишлаб чиқилмаганлиги; 5) бозор муносабатларининг ривожланиши билан юзага келадиган янги жиноятларга қарши махсус кураш олиб бориш учун компьютер технологиялари, қимматбаҳо

қоғозлар муомаласи, кредитлар ва суғурта муомалалари, янгича электрон тўлов воситалари (масалан, пластик карточкалар) бўйича мутахассислар тайёралининг йўлга қўйилмаганлиги [11, 29-бет].

И.Ю. Фазиловнинг докторлик диссертациясида одам савдоси билан боғлиқ жиноятларга имкон бераётган асосий омиллар аниқлаштирилиб, қуйидагича тизимлаштирилган: 1) фуқароларнинг ҳуқуқий саводхонлиги ва ахлоқий маданияти, олиб борилаётган тарғибот-ташвиқот ишлари таъсирчанлиги етарли даражада эмаслиги; 2) ишсизлик, хусусан, узоқ муддатга чет элга кетиб, қайтиб келган фуқароларни, ўқув муассасаларини тамомлаган ёшларни мутахассислиги бўйича иш билан таъминлашга қаратилган чораларнинг етарли даражада эмаслиги; 3) чет элга чиқаётган фуқароларнинг хорижда ишга жойлашиш имкониятлари ва хавфсиз меҳнат шароитлари ҳақида ишончли ахборот билан тўлиқ таъминланмаганлиги, ёлловчиларга ҳаддан ошиқ ишониши, нима мақсадда чет элга кетаётганлигини ва ким олиб кетаётганлиги (чакиртирганлиги)ни ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлардан яшириши; 4) айрим шахсларнинг шахсий манфаат (моддий манфаатдорлик)ни кўзлаб, фуқароларни Давлат чегарасидан қонунга хилоф равишда ўтишига қўмаклашиш, чет элда ишга жойлаштиришни ташкил этиш билан ғайриқонуний равишда шуғулланаётганлиги; 5) одам савдоси жиноятларининг тўлиқ фош этилмасдан қолаётганлиги, жабрланган шахсларнинг жиноятни фош этишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар билан фаол ҳамкорлик қилмаётганлиги; 6) ривожланган хорижий давлатларда арзон иш кучига бўлган талабнинг ортганлиги, фуқаролар, аynиқса, ёшларнинг чет элда норасмий меҳнат фаолияти билан шуғулланиш учун гуруҳ бўлиб кетаётганлиги ва «оммавий маданият» таъсирига тушиб қолаётганлиги; 7) шахвоний хизматларга бўлган талабнинг юқорилиги, фоҳишахоналарнинг мавжудлиги ва «тунги клуб, сауна ёки массаж хоналари» никоби остида фаолият олиб бораётганлиги; 8) Интернет жаҳон ахборот тармоғида зўравонлик, шафқатсизлик, порнография ва фоҳишаликни тарғиб қилаётган, шахвоний хизматларни тақлиф этаётган, шунингдек «ёш ва жозибали аёллар» ва «қўлида ҳунари бор эркаклар»га юқори маош тўланадиган ишларни тақлиф этаётган (аслида эксплуатацияга жалб қилаётган) веб-сайтларнинг мавжудлиги ва қўпайиб бораётганлиги; 9) одам савдоси ва одамни эксплуатация қилишнинг қонунда жавобгарлик белгиланмаган қатор янги шакллари мавжудлиги, юридик шахснинг жиноий жавобгарлиги белгиланмаганлиги; 10) фуқароларда енгил йўл билан тезроқ катта бойлик орттиришга бўлган хоҳиш-истакнинг юқорилиги; 11) оилавий-маиший низолар, хусусан, ёш оилаларнинг ажрашиб кетиши ва бошқалар [12, 28-бет].

М.Қ. Ўразалиевнинг докторлик диссертациясида фоҳишаликнинг сабабларига: 1) маънавиятнинг пастлиги; 2) ишсизлик даражасининг юқорилиги; 3) жамиятдаги оила-никоҳ муносабатларининг деформацияси; 4) жинсий тарбия тизимининг мавжуд эмаслиги; 5) шахснинг ижтимоийлашувидаги нуқсонлар; 6) шахслараро муносабатлар маданиятининг пастлиги; алкоголизмнинг сабабларига: 1) оилавий муҳит, тарбиянинг яхши эмаслиги ёки катталар ичкиликбозлиги; 2) аксарият шахсларда оилавий ёки ҳаётдаги «чигал» муаммоларнинг қўлиги ва уни ҳал қилиш йўллари топилмаганлиги; 3) спиртли ичимликлар истеъмол қилиш «анъанаси» (тўй,

туғилган кун, битирув оқшоми, зиёфат ва ҳ.к.); 4) таралабедод, пассив ҳаёт кечиришга интилиш; 5) алкоголизмга қарши тарғибот-ташвиқот ишларининг етарли эмаслиги; 6) жамоатчилик назоратининг пастлиги; гиёҳвандлик воситаларининг ғайриқонуний муомаласи билан боғлиқ жиноятлар, шунингдек, гиёҳвандликнинг сабабларига: 1) Ўзбекистоннинг наркотижорат учун қулай географик ҳудудда жойлашганлиги; 2) Марказий Осиё ва МДХдаги айрим давлатлар билан чегараларнинг нисбатан ташқирлиги ҳамда визасиз тартиб жорий этилганлиги; 3) гиёҳвандларни даволаш ва гиёҳвандликнинг олдини олиш юзасидан яратилган тизимнинг муфассал эмаслиги; 4) гиёҳвандлик воситаларининг ғайриқонуний муомаласига қарши кураш соҳасидаги саъй-ҳаракатларнинг гиёҳвандлик муаммолари билан шуғулланувчи халқаро ташкилотлар фаолияти билан етарли даражада мувофиқлаштирилмаганлиги; 5) гиёҳвандлик воситалари ҳамда уларнинг салбий асоратлари бўйича аҳоли, хусусан, ёшлар учун мўлжалланган махсус таълим дастурларининг мавжуд эмаслиги кириши аниқлаштирилган [13, 23-бет].

Ҳ.Р. Очилов фалсафа доктори (PhD) диссертациясида ўзгалар мулкни компьютер воситасидан фойдаланиб талон-торож қилишнинг асосий сабаблари ва уларга имкон берган шарт-шароитларга: 1) молиявий операцияларни амалга ошириш жараёнида бирламчи бухгалтерия ҳужжатлари маълумотларини масофавий узатиш учун алоҳида ишчи станция сифатида қўлланиладиган компьютерда ишлаш рухсат этилган ходимларнинг назоратсизлиги; 2) хизмат кўрсатувчи ходимлар ҳаракатларининг назоратсизлиги. Бу ҳол жиноятчиға юқорида кўрсатилган компьютер техникаси воситаларидан жиноят содир этиш учун восита сифатида фойдаланиш имконини беради; 3) дастурий таъминотни ҳимоя қилиш даражасининг пастлиги; 4) ишчи станция ва унинг дастурий таъминотида қонунга хилоф равишда (рухсатсиз) фойдаланишдан ҳимоя қилувчи пароллар тизимининг мукамал эмаслиги; 5) ташкилотда махфийлик режими ва тижорат ахборотининг махфийлиги ҳамда унинг хавфсизлиги учун жавоб берадиган мансабдор шахснинг масъулият ва жавобгарлиги етарли даражада белгиланмаганлиги; 6) машина ахбороти шаклида мавжуд бўлган қатъий молиявий ҳисобот ҳужжатларидан фойдаланишига рухсат этилган ходимларнинг тоифалаштирилмаганлиги [14, 17-бет].

Ш.Ё. Абдуқодировнинг докторлик диссертациясида ҳўжалик фаолияти соҳасидаги жиноятларнинг сабабларига қуйидагилар кириши аниқлаштирилган: 1) тадбиркорлик фаолияти соҳасида турли ортқча чекловларнинг мавжудлиги, ўз навбатида яратилган имтиёзлар, енгилликлардан кўзланган мақсадда фойдаланмаслик, бу соҳадаги суиистеъмолликлар; 2) енгил бойлик орттириш мотиви; 3) аҳоли ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданияти даражасининг пастлиги, тадбиркорларнинг амалдаги қонун ҳужжатларидан етарли даражада ва ўз вақтида хабар топмаслиги; 4) соғлом рақобат муҳитининг шаклланмаганлиги; 5) жиноят қонунчилигидаги бўшлиқлар, қонун нормаларининг такомилга муҳтожлиги; 6) ҳўжалик фаолияти соҳасидаги жиноятлар учун қонунда белгиланган жазо чоралари самарадорлигининг пастлиги; 7) мазкур жиноятларга қарши курашишнинг комплекс ҳуқуқий базаси яратилмаганлиги; 8) ҳўжалик

фаолияти устидан самарали молиявий, солиқ ва бошқа назоратнинг самарали тизими мавжуд эмаслиги; 9) аҳолининг тўлиқ бандлиги таъминланмаганлиги [15, 26-бет].

Олимларнинг юқорида келтирилган фикрларидан кўриниб турибдики, ҳуқуқбузарликларнинг сабаб ва шарт-шароитлари тизимини шакллантиришда умумий жиҳатларга эътибор қаратилган. Улар орқали уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси чора-тадбирларини манзилли амалга ошириш имконияти мавжуд эмас. Шу боис, уюшмаган ёшлар ўртасида содир этиладиган ҳуқуқбузарликларга хос хусусий омилларни аниқлаш ва уларнинг тизимини шакллантириш зарурати юзага келган.

Юқоридаги мутахассисларнинг фикрлари уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларга имкон бераётган умумий омилларни тизимлаштиришда муҳим аҳамият касб этишини инобатга олган ҳолда, бу борадаги хусусий омилларни аниқлаштиришда амалиёт таҳлиliga асосланиш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз.

Биз тадқиқот жараёнида ўтказган анкета сўровда иштирок этган мутахассислар (ички ишлар органлари бошлиғининг ёшлар масалалари бўйича ўринбосарлари-ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлим (бўлинма) бошлиқлари, ва профилактика инспекторлари) уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларга имкон бераётган асосий омилларга қуйидагиларни киритиш лозимлигини маълум қилишган:

1) ёшларнинг бандлиги етарли даражада таъминланмаганлиги (респондентларнинг 100 %);

2) ўқув муассасаларини тамомлаган ёшларни мутахассислиги бўйича иш топа олмаслиги (88 %);

3) оилавий низолар, қўшнилари ўртасида келишмовчиликлар ва шу каби бошқа можаролар (74 %);

4) ёшларда осон иш қилиб, кўпроқ пул топиш ва енгил йўл билан тезроқ бойиб кетишга бўлган хоҳиш-истакнинг юқорилиги (69 %);

5) ёшларнинг қисқа вақт ичида моддий муаммоларини ҳал қилишга интилиши (62 %);

6) уюшмаган ёшлар билан ўтказилаётган профилактик тадбирларнинг самарадорлиги етарли даражада эмаслиги, айрим ҳудудларда ишлар ҳўжақўрсинга, фақат қоғоз учун бажарилаётгани (24 %);

7) жойларда давлат идоралари ва жамоатчилик тузилмаларининг уюшмаган ёшлар билан ишлаш фаолиятини ягона тизим асосида мувофиқлаштириб бориш механизмлари самарали йўлга қўйилмаганлиги (11 %);

8) жойларда уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш ишларига етарлича эътибор берилмаётганлиги (8 %);

9) ҳуқуқбузарликлар ва жиноятчиликнинг олдини олиш фақат ички ишлар органининг вазифаси деган эскича қарашдан тўлиқ воз кечилмагани (18 %);

10) жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган шахслар билан профилактик тадбирлар ўтказиш, маъмурий назорат юритиш борасидаги ишларни ташкил этишда камчиликларга йўл қўйилаётганлиги (16 %);

11) терроризм, экстремизм, жамиятда, айниқса, ёшлар орасида ёт ғоялар тарқалиши каби хавф-хатар ва таҳдидларнинг ўз вақтида олдини олиш ва уларга чек қўйишга доир чора-тадбирларнинг самарадорлиги етарли даражада эмаслиги (6 %);

12) узоқ муддат хорижда бўлиб келган шахслар билан олиб борилаётган ишларнинг талаб даражасида эмаслиги, хориждан қайтиб келган кўплаб фуқароларнинг ишга жойлаштирилмагани (6 %);

13) ҳуқуқ бузарликлар профилактикаси бўйича кўплаб чора-тадбирлар, дастурлар қабул қилинаётган бўлсада, жойларда уларнинг салмоқли қисмининг ижроси қоғозда қолиб кетаётганлиги (4 %);

14) ёшлар ўртасида ножўя ва жиноий хатти-ҳаракатларнинг олдини олиш, уларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари, қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлаш, қонунга ҳурмат, ҳуқуқий маданиятни шакллантириш ишлари талаб даражасида бажарилмаётганлиги (4 %).

Ўйлаймизки, ушбу илмий хулосаларимизнинг амалиётга жорий этилиши уюшмаган ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларга имкон бераётган омилларни аниқлаш ва бартараф этиш чораларини ишлаб чиқишга самарали ҳисса қўшади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови / Ўзбекистон Республикасининг сайланган Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганнинг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси. 07.12.2016. // <https://president.uz/lists/view/2>.

2. Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида. Т.: Ўзбекистон, 2011. Б. 222.

3. Kriminologiya. Umumiy qism: IIV oliy ta'lim muassasalari uchun darslik / I. Ismailov, Q.R. Abdurasulova, I.Y. Fazilov. Т.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2015. В. 83.

4. Фазиллов И.Ю. Одам савдосига қарши курашнинг жиноят-ҳуқуқий ва криминалогик муаммолари: Монография. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2016. – Б. 169.

5. Мирзараимов И.М. Жиноий фаолиятдан олинган даромадларни ошкорлаштиришни олдини олишнинг жиноят ҳуқуқий ва криминалогик чоралари: Юридик фанлар номзоди диссертацияси автореферати. Т., 2003. Б. 12.

6. Фазиллов И.Ю. Одам савдосига қарши курашнинг жиноят-ҳуқуқий ва криминалогик муаммолари: Монография. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2016. – Б. 169; Криминалогия. Умумий қисм: ИИБ олий таълим муассасалари учун дарслик / И. Исмаилов, Қ.Р. Абдурасулова, И.Ю. Фазиллов. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2015. Б. 90.

7. Kriminologiya. Umumiy qism: IIV oliy ta'lim muassasalari uchun darslik / I. Ismailov, Q.R. Abdurasulova, I.Y. Fazilov. Т.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2015. В. 83.

8. Абдурасулова Қ.Р. Аёллар жиноятчилигининг жиноят ҳуқуқий ва криминалогик муаммолари: Монография. Т.: ТДЮИ, 2005. Б. 47; Фазиллов И.Ю. Одам савдосига қарши курашнинг жиноят-ҳуқуқий ва криминалогик муаммолари: Монография. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2016. Б. 171.

9. Алипханова Д.Ю. Проблемы экономической преступности среди молодёжи: ю.ф.н. дисс. – Махачкала, 2011. – 228 б. //

<http://www.dissercat.com/content/problemny-ekonomicheskoi-prestupnosti-sredi-molodezhi>.

10. Собиров М. Иқтисодий жиноятчиликнинг бозор иқтисодиёти шароитидаги ижтимоий-криминологик жиҳатлари: Юридик фанлар доктори диссертацияси автореферати. Т., 2002. Б. 19.

11. Собиров М. Иқтисодий жиноятчиликнинг бозор иқтисодиёти шароитидаги ижтимоий-криминологик жиҳатлари: Юридик фанлар доктори диссертацияси автореферати. Т., 2002. Б. 29-30.

12. Фазилов И.Ю. Одам савдосига қарши курашнинг жиноят-ҳуқуқий ва криминологик жиҳатлари: Докторлик диссертацияси автореферати. – Т., 2016. – Б. 28.

13. Ўразалиев М.Қ. Алкоголизм, фоҳишалик ва гиёҳвандликнинг жиноятчилик билан алоқадорлиги, уларнинг криминологик хусусиятлари ва олдини олишни такомиллаштириш: Докторлик диссертацияси автореферати. – Т., 2016. – Б. 17-18., 23-24.

14. Очилов Ҳ.Р. Ўзгалар мулкни компьютер воситаларидан фойдаланиб талон-торож қилганлик учун жавобгарлик: Юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. – Т., 2017. – Б. 17.

15. Абдуқодиров Ш.Ё. Хўжалик фаолияти соҳасидаги жиноятларнинг жиноят-ҳуқуқий ва криминологик жиҳатлари: Юридик фанлар доктори (DSc) диссертацияси автореферати. – Т., 2018. – Б. 26.

Ш.Н. Раҳманов,

Старший преподаватель Центра повышения квалификации юристов, к.ю.н.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРНО-ПРАВОВЫЕ ИСТОЧНИКИ ДИПЛОМАТИЧЕСКОГО ПРАВА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ И ИХ РОЛЬ В ЗАЩИТЕ ПЕРСОНАЛА МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Аннотация: в настоящей статье исследованы международные договорно-правовые источники дипломатического права международных организаций и их роль в защите персонала международных организаций. Рассмотрены основные дипломатические договоры и конвенции, участие Узбекистана в данных договорах и конвенциях, а также раскрыта их роль в защите дипломатических сотрудников международных организаций.

Ключевые слова: международные организации, дипломатическое право, международный персонал, конвенции, договора, защита, иммунитеты и привилегия, неприкосновенность, ООН, Узбекистан.

Аннотация: ушбу мақолада халқаро ташкилотлар дипломатик ҳуқуқининг халқаро шартномавий-ҳуқуқий манбалари ва уларнинг халқаро ташкилотлар персоналини ҳимоя қилишдаги роль тадқиқ этилган. Мақолада асосий дипломатик шартнома ва конвенциялар, ушбу шартнома ва конвенцияларда Ўзбекистоннинг иштироки кўриб чиқилган, ҳамда уларнинг халқаро ташкилотларнинг дипломатик ходимларини ҳимоя қилишдаги ўрни очиқ берилган.

Калит сўзлар: халқаро ташкилотлар, дипломатик ҳуқуқ, халқаро персонал, конвенциялар, шартномалар, ҳимоя, иммунитетлар ва имтиёзлар, дахлсизлик, БМТ, Ўзбекистон.

Annotation: This article explores the international contractual sources of the diplomatic law of international organizations and their role in protecting the personnel of international organizations. The main diplomatic treaties and conventions, the participation of Uzbekistan in these treaties and conventions, as well as their role in the protection of diplomatic staff of international organizations were reviewed.

Keywords: international organizations, diplomatic law, international personnel, conventions, treaties, protection, immunities and privileges, inviolability, UN, Uzbekistan

Современные межгосударственные отношения нельзя представить без активной роли и участия международных организаций. На современном этапе международных организации стали составной частью всего процесса развития международных отношений и основной формой многосторонней дипломатии. Как подчеркивает И.А.Чистоходова, «эта новая форма дипломатии распространяется на существующие международные межправительственные организации и эффективна на созываемых в их рамках конференциях»

[1, 16-С]. Среди таких форумов многосторонней дипломатии особо выделяется Организация Объединенных Наций и специализированные учреждения, входящие в ее систему. В этой связи, Президент Республики Узбекистан Ш.М.Мирзиёев в своем выступлении на 72-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН в частно-